

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ КОМУНАЛЬНОЮ ВЛАСНІСТЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Світовий досвід показує, що необхідною умовою для більш повної реалізації потенціалу громадян, трудових об'єднань, окремих регіонів є подолання монополії одної з форм власності. Під впливом управлінської і науково-технічної революції конкуренція різних видів власності все в більшій мірі висуває на перший план корпоративну власність, що дозволяє більш тісніше пов'язати результати господарської діяльності з її соціальним змістом і створює кращу мотивацію людей до праці.

Корпоративна форма бізнесу - явище порівняно нове, що виникло як відповідь на конкретні вимоги часу. Корпорація, як самостійний економічний суб'єкт на юридичній мові це організація осіб, що володіє певними правами, привілеями і зобов'язаннями, що відрізняються від прав, привілеїв і зобов'язань, які властиві кожному члену корпорації зокрема. В сучасній літературі цей термін вживається переважно в значенні економічної форми організації виробництва [3:24].

Основна функція корпоративного управління полягає в забезпеченні роботи компанії в інтересах акціонерів-власників. Корпоративне управління – це управління, яке визначається особливостями корпорації як об'єкта управління, тобто це управління, що побудоване на пріоритетах інтересів акціонерів і їх ролі в розвитку корпорації, управління, що враховує реалізацію прав власності, яке передбачає взаємодію акціонерів (корпоративні комунікації), побудоване на стратегії розвитку корпорації в цілому (інтереси фірми підлеглі загальним інтересам), і нарешті, це управління, що породжує корпоративну культуру, тобто комплекс загальних традицій, установок, принципів поведінки [2:13].

Необхідно підкреслити, що в ефективності корпоративного управління зацікавлені не тільки безпосередньо акціонери і менеджери, але і значна кількість інших груп - кредитори, службовці, постачальники, покупці, місцеве населення та інші. А це означає, що здійснювати інвестування в діяльність корпорації можуть і місцеві органи самоврядування, розвиваючи інфраструктуру або створюючи сприятливі для неї умови оподатковування з метою залучення нових компаній і збільшення їхньої конкурентноздатності. Зацікавленість місцевої влади діяльністю корпорацій пояснюється тим, що будь-який бізнес впливає на життя регіону (як позитивно, так і негативно): наприклад, з одного боку забезпечує зайнятість населення, а з іншого - може забруднювати навколишнє середовище.

Саме з цієї причини всіх вищезгаданих зацікавлених осіб автори брошури "Корпоративне управління" називають "співучасниками у власності корпорації"[3:31], розуміючи під цим поняттям тих, хто вложив певні інвестиції, які не претендують на повернення, а отже, відповідно, зацікавлені у якості її роботи. Отже, виходячи з того які групи "співучасників" представлені в корпоративному управлінні, багато в чому залежать пріоритетні напрямки діяльності компанії.

Таким чином співтовариство людей, корпорація, що володіє чітко визначеними правами і зобов'язаннями, які відрізняються від індивідуальних прав і зобов'язань кожного члена цього об'єднання окремо, є територіальна громада. Причому, це не просто місце спільного проживання людей, а й система, що складається з елементів (економіка, культура, політика, соціальні відносини), функціонування якої спрямовано на задоволення потреб населення.

Схема структури організації соціально-економічного розвитку територіальної громади як корпорації з погляду управління є аналогічною до будь-якої компанії. Населення, що входить у співтовариство (міста чи району), маючи право голосу, вибирає представницький орган і голову місцевого самоврядування, котрі формують відповідну адміністрацію: населення - виборці - представницький орган місцевого самоврядування - адміністрація.

Але наведена схема є дзеркальним відображенням системи управління компаніями, коли населення виступає їхніми акціонерами (співвласниками корпорацій), обирає ради директорів, що, в свою чергу призначають менеджерів. Принципова схема такого корпоративного управління соціально-економічним розвитком територіальної громади запропонована на рис.1.

Управління за даною схемою спрямоване на досягнення генеральної мети - підвищення якості життя кожної людини територіальної громади. За таких умов розв'язанням сумісних завдань розвитку муніципального утворення займається саме населення. Шляхи виконання поставлених завдань визначають представницькі органи і ради директорів. Їх реалізацією займаються адміністрація і менеджери.

Основний обов'язок представницьких органів і рад директорів – забезпечити відповідальність і звітність останніх перед населенням за якість і результати діяльності. Для управління розвитком міста чи району, адміністрація і менеджери наділяються відповідними повноваженнями, а щоб забезпечити його ефективність – повинні бути компетентними і нести відповідальність за їх виконання.

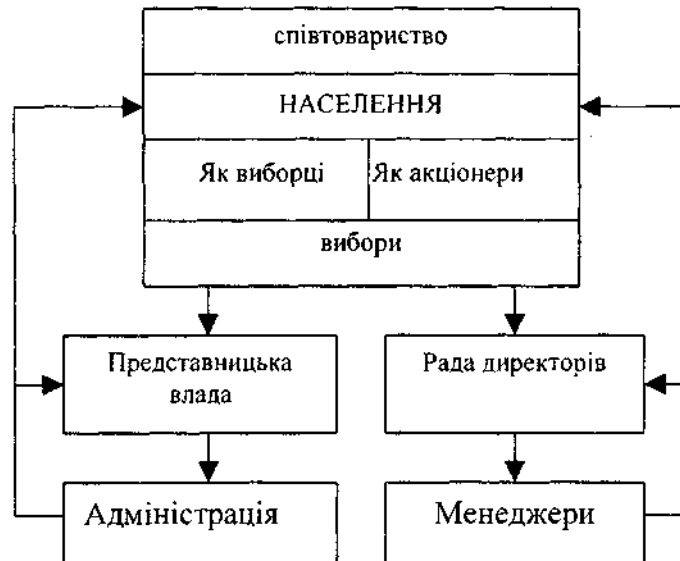

Рис. 1. Принципова схема корпоративного управління соціально-економічним розвитком територіальної громади

Як тільки населення, на правах виборців і акціонерів, визначило мету розвитку територіальної громади, то представницький орган місцевого самоврядування і рада директорів повинні дотримуватись прерогативи менеджменту. Одночасно вони зобов'язані забезпечити його підзвітність, що є однією з головних умов корпоративного управління.

Системостверджуючим фактором територіальної громади є відносини комунальної власності. З точки зору корпоративного підходу до управління це означає, що кожен житель територіальної громади є співвласником усього того, що знаходиться на даній території, на правах рівного і спільного володіння.

Разом з тим, як уже відзначалося, населення виступає лише номінальним власником комунальної власності, що утворюється. Право реального, фактичного власника здійснюють органи місцевого самоврядування, в обсязі, дозволеному з центру на підставі законів, указів, постанов. Тому й управління власністю передається менеджерам і фахівцям, яким делегують право прийняття оперативних рішень по цілому ряду аспектів її функціонування, за винятком рішень принципово-важливої ваги.

Таким чином, як і у випадку корпоративної форми бізнесу відбувається поділ функцій володіння (хоч і номінального) і управління комунальною власністю. Та це не створювало б ніяких проблем, якби інтереси власників і менеджерів цілком збігалися. Але як і у вище згаданому нами випадку ці інтереси, здебільшого, розходяться.

По-перше, управлінці відчувають вплив цілого ряду факторів – таких як влада, розмір власності, престиж, тощо, що не мають прямого відношення до інтересів власників (населення).

По-друге, менеджерам гарантується винагорода у формі заробітної плати, розмір якої практично не залежний ні від рівня, ні від якості послуг, що отримують від них громадяни.

Для того, щоб населення в кінці кінців стало рівноправним власником комунальної власності, необхідно в кожному міському чи сільському поселенні перейти до формування корпоративного управління нею, що буде підсистемою управління територіальною громадою в цілому.

Власне кажучи такою системою корпоративного управління і виступає місцеве самоврядування. Разом з тим сам факт обрання його представницького органу, глави територіальної громади ще не є гарантією ефективного процесу корпоративного управління, тому що з однієї сторони, в силу названих причин, вони є тільки номінальними представниками свого електорату. З іншого боку – володіючи значною владою – становлять відому небезпеку із-за можливості безконтрольного її використання.

Навіть керуючись самими добрими намірами, органи місцевого самоврядування здатні паралізувати менеджмент, зазіхнувши на його прерогативи. Тому ключовим питанням ефективного корпоративного управління комунальною власністю в умовах протиріччя функцій володіння і управління є вирішення завдання нагляду і контролю за діями управлінського персоналу. Для здійснення даних функцій представницька влада повинна стати об'єктом контролю.

Виходячи з вищевикладеного, генеральна схема організації корпоративного управління комунальною власністю може бути представлена в такому вигляді:

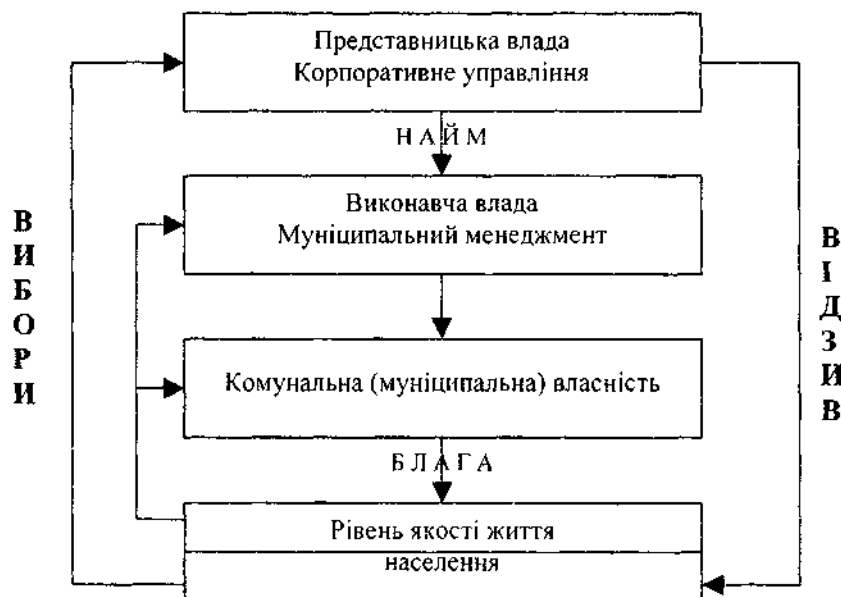

Рис. 2. Генеральна схема організації системи корпоративного управління комунальною власністю

При формуванні корпоративного управління комунальною власністю необхідно спиратися на такі основні принципи:

- ✓ вихідним началом формування корпоративного управління є населення територіальної громади;
- ✓ основою розв'язання соціально-економічних та інших проблем територіальної громади є економічна самостійність;
- ✓ кожен житель територіальної громади має рівну кількість акцій (часток) у статутних капіталах муніципальних фінансових інститутів, комерційних організацій і підприємств;
- ✓ реалізація корпоративних інтересів населення (мікрорайону, кварталу, частини міста) через інтерес кожної сім'ї і кожної людини;
- ✓ зв'язок територіальних громад в єдине регіональне утворення здійснюється через відчуження частки прав більш високому рівню (регіону або уряду держави) згідно договірних умов.

Розгляд територіальної громади як співтовариства (корпорації) і перехід до корпоративного управління вимагає, розрізнення понять "комунальна власність" і "власність територіальних громад", що ототожнюються в українському законодавстві. Якщо перше ми визначаємо за наявністю фактичного власника, яким є органи місцевого самоврядування, то друге, за аналогією з будь-яким акціонерним товариством є корпоративною власністю, що складається з комунальної власності, а також власності юридичних і фізичних осіб, які господарюють на даній території (рис. 3).

Головним завданням місцевого самоврядування є виконання бюджету. Як відомо, його дохідна частина в основному і формується за рахунок відрахувань від використання власності юридичних і фізичних осіб. Видаткова ж частина направляється на фінансування в основному комунальної власності.

Таким чином, виходячи з концепції корпоративного управління, комунальна власність є включеною до складу корпоративної власності територіальної громади як її невід'ємна частина, в силу специфіки сформованих на даний час в Україні соціально-економічних відносин в суспільстві. В свою чергу корпоративне управління комунальною власністю є лише частиною більш загального управління корпоративною власністю територіальної громади.

У цьому випадку процес прийняття рішень припускає розуміння самого факту існування й інтересів найрізноманітніших структурних складових співтовариства, так як воно діє в рамках складних, найчастіше різнонаправлених відносин та взаємин. Розглянемо основних учасників корпоративних відносин.

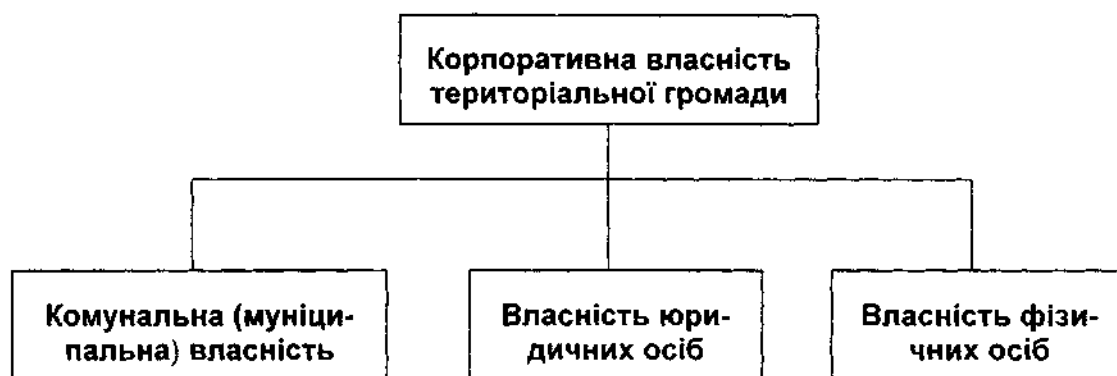

Рис. 3. Склад корпоративної власності територіальної громади

Населення. Без населення територіальна громада просто не може існувати, тому вона вимагає самої пильної уваги з боку керуючих співтовариством. Люди хочуть гідно жити, одержувати прийнятні для себе товари і послуги, гарне обслуговування. Якщо їх очікування не знайде задоволення, то менеджерів чекає невдача як у довгостроковому, так і в короткостроковому періоді. У кращому випадку їх переоберуть на чергових виборах, в гіршому – до цього строку. Відношення населення до співтовариства в значній мірі формується в місцях реалізації товарів і послуг.

Службовці комунальних підприємств і установ. В принципі суть взаємовідносин менеджменту і службовців комунальних підприємств та установ можна охарактеризувати простою формулою: справедлива оплата за чесну роботу. Однак в останній час характер цих взаємин в значній мірі ускладнився. Службовці очікують від корпорації не тільки справедливої оплати своєї праці. Їх не в меншій мірі турбують такі фактори, як фінансова безпека (своєчасність виплати винагороди за працю), рівність можливостей, свобода слова, забезпечення відповідної якості життя та ін.

З іншого боку абсолютна більшість територіальних громад, через ряд причин, у тому числі і не залежних від них, не можуть у даний час забезпечити всіх перерахованих причин. Разом з тим якість послуг, що пропонуються комунальними підприємствами й установами, не повною мірою відповідають вимогам і запитам населення.

Акціонери різних видів корпоративного бізнесу. Їх основними пріоритетами є прибутковість компанії. У цьому зацікавлена і територіальна громада, що сподівається на відповідні відрахування. Однак існуюча фіскальна політика держави залишає мало стимулів для цього. Тому акціонери-працівники будь-якої компанії знаходяться у певному протиріччі між собою, являючись в той же час жителями тої чи іншої територіальної громади.

Фізичні особи – власники приватної власності. Це громадяни, які мають у власності земельні ділянки, нерухомість та інше майно. Як приватні особи вони зацікавлені примножити його, по можливості одержувати доходи і мінімізувати суми, які необхідно платити в якості відповідних податків.

Суспільство в цілому. Діючи на рівні регіону, країни, територіальні громади стають об'єктом уваги зі сторони різних груп і організацій, у тому числі управлінських структур і засобів масової інформації. Від них очікують участі у розв'язанні масштабних проблем. Разом з тим, першочерговим і головним обов'язком співтовариства є піклування про підтримання власності, економічної життєздатності, підвищення свого добробуту.

Такий, не зовсім повний набір учасників корпоративних відносин визначає, що невід'ємною частиною процесу корпоративного управління і процедур прийняття рішень як у короткотривалому, так і в довготривалому має бути стати прогнозування можливих результатів управлінських рішень і досягнення балансу їхніх інтересів.

Облік розходжень тягне за собою компроміси і взаємні поступки. При цьому необхідно прагнути, щоб голоси всіх сторін були почуті, хоча практично досягнути цього важко, тому що різнонаправлені інтереси часто можуть бути взаємовиключними. Класичним прикладом, що показує ступінь розходження інтересів різних учасників, може стати рішення менеджменту про закриття чи реорганізацію якого-небудь об'єкта.

Закриття підприємства чи установи може викликати негативну реакцію безпосередньо у службовців і населення, тому що це об'єктивно вплине на зайнятість та інші економічні показни-

ки місцевого масштабу. З іншого боку, жителі співтовариства в такій же мірі можуть проявляти зацікавленість до відкриття нового виробництва товарів та послуг, так і до розширення вже існуючих.

Пошуки ідеальної структури корпоративного управління неминуче приводять до розуміння ролі і місця регіонального управління. Конкретні форми організації є результатом історичних процесів, що відбивають специфічні для кожного регіону економічні і культурні фактори. З часом процес інституалізації цих факторів призводить до формування правил економічних взаємодій і оформленню стандартів ділової активності.

Отже, корпоративна власність територіальної громади буде найповніше задовольняти інтереси населення лише в тому випадку, коли розумно будуть збалансовані вимоги її структурних складових.

Література

1. Володин А.А. США: экономика и местные органы власти. – М.: Наука, 1984. – 144с.
2. Коротков Э.М. Концепция менеджмента. – М.: ДеКА, 1996, С.170.
3. Корпоративное управление. Владельцы, директора и наемные работники акционерного общества. – Пер. с англ. – М.: «Джон Уайли энд Санз», 1996, С.24-24.
4. Любимова В. Муниципалитеты: экономическая и социальная роль. // Мировая экономика и международные отношения. – 1993. - №9. – с.87-95.
5. Муниципалитеты и экономическое развитие: сб. материалов / сост. Ю.В. Кириллов. – Обнинск: Институт муниципального управления, 1997. – 102с.
6. Муниципальная собственность и сфера общественных услуг. Проблемы приватизации. Обзор ИНИОН РАН. – М.: ИНИОН РАН, 1994. – 35с.
7. Пчелинцев О.С. Стратегия реформы и вопросы финансирования городского развития // Финансы. – 1995. - №8. – С.12-16.

Анотація

В статті визначено поняття та необхідність корпоративного управління комунальною власністю, представлена генеральна схема організації корпоративного управління комунальною власністю. Зроблений аналіз основних учасників корпоративних відносин та визначено основні принципи на які необхідно спиратися при формуванні корпоративного управління комунальною власністю.

Annotation

The definition and necessity of corporate management of communal property is examined, general scheme of organization of corporate management of communal property is represented. The analysis of main participants of corporate relations is given and fundamental principles concerning the formation of corporate management of communal property are defined.